

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 9 och 10.

Lördagen den 27 Februari

1841.

Ernst Moritz Arndt
och hans tillgörande för den nyare swenska
historien.

(Fortf. fr. föreg. N:r.)

Arndt har knapt bemärkt dessa egna trädar i den swenska historiens wäfnad. Han har wisserligen mycket att förebrå aristocraterne; men de komma icke i det rätta ljuset, emedan deras egentliga syfte och deras motsats icke utwisas. Vid Westphaliska fredsslutet ställer Arndt wisserligen Johan Drenstjerna och Adler Salvius mot hwarandra, men han gör knapt någon af dem rätt, och minst den senare, om hwilken det antydes, att han låtit köpa sig, en besyffning som med intet kan bewisas. Drenstjerna hade mycket att förebrå honom, förebrådde honom dock aldrig, efter hwad ref. kan minnas, någon falhet. Under de tre Carlarne woro krafterne någorlunda förlifte. Den förstes och sistes lysande krig och den medlerstes klofhet och kraft höllo dem någorlunda inom tillbörliga gränser; hwarwid dock icke wåld och orättwisa saknades. Att Carl den 12:te föll för en swensk kula berättas som säkert; det har aldrig ansetts som afgjort, och minst kan det så anses efter de senaste undersökningarne *). Efter Carl den 12:s död woro krafterne åter lösfläppte, och ingen fanns, som kunde tämja, som kunde försona dem. Samnt är det dock icke, hwad Arndt säger, att under den så kallade frihetstiden det blott war adeln och partier inom adeln som ömsom

*) Något nytt har angående detta ämne sett. Profen Wieselgren, förut wälförtjent genom undersökningar af dithörande handlingar, har nyligen i en tractat, som ingår i 14:de D. af DelaGardiska arkivet, och äfwen är särskilt tryckt, utwisat nya sannolikheter, men medgifwit, att ännu intet är afgjort, att motsatsens möjlighet icke kan förnekas, och att saken måste sättas — under framtiden.

woro segrare och ömsom besegrades. I frihetssyrseln deltog alla stånden, snart sagt hela Sweriges befolkning. Allmäneligen war man därad af den föreställningen, att folket skulle utgöra sin egen regering, att borgerlig frihet bestod i individernas rätt att göra hwarje regering motstånd. Det förstås, att i synnerhet mellan riksdagarne de högre embetsmännen och således mest rikets råd skulle kunna begagna sig af denna frihet; men under riksdagarne togo de andre stånden i den mån ut sin rätt, att man icke utan orättwisa kan kalla frihetstiden för en aristocratiens, en adelns regeringstid. För öfrigt är det att märka, huru under denna tid och wäl äfwen sedermera den nationela fåfången dref en mängd individer af de ofrälse stånden att söka eller åtminstone att med begärlighet emottaga adelskap. De härmed utmärkte ingingo icke i aristocratiens, liksom denna icke egentligen af dem förstärktes. Den strid, som under frihetstiden fördes, war en strid mellan helt andra krafter än mellan adel och icke-adel, mellan aristocrati och democrati. Den war en strid i båda dessa partiens inre. Den war en strid af det slag, som individerne i ett upplöst eller till upplösning sig närmande samhälle föra med hwarandra. Den war en strid af det slag, som i den liflösa werlden kallas förruttneelse; den hade och all förruttneelses styggelse i sitt sällskap. Med skäl ber hwarje wälsinnad swensk man Gud bewara Sweriges folk för förnyandet af en dylik strid.

Den andra afdelningen omtalar Gustaf den 3:dje, och är kanske den bästa delen af boken. Alldeles riktigt synas både denne konung och Swenskarne på hans tid wara behömda. Om Gustaf den 3:djes revolution heter det: "Wisserligen war skörden mogen, men den behöfde dock en rash och dristig skördeman, om icke storm och regn, som alltid kunde wäntas, skulle förderfwa kornen." En sådan war Gustaf. "Under det att de

store omkring honom jollrade, enligt deras enskilda tycken och nycker, war han förslagnare och driftigare än de väntat, och ingrep i sakerna med klart, konungsligt mod; lyckan hjälpte honom fram, utan att doft eller kula åt honom mättades, och genom den lyckligt vunnna oblodiga segren förtjente han af Sverige, af Europa en triumf." "Han wisade snart, att han förstod att regera. Rask, werksam, munter införde han i alla grenar af förvaltningen ett på lång tid icke förnummet lif och förstod att utse män, som kunde främja hans arbeten." . . "War det kanske orätt, att konungen älskade det fremmande och söderländska? Hwad rådde han dertill? Det war sjuådomen i hela det nordiska tidehvarfwet; derefter war han uppfostrad; i sådana gestalter och bilder stodo hans samtida omkring honom affeglade. Hans herrar och hans tjenare woro, liksom han sjelf, apor af fremmande, af wälst sedwana och språk, föraktare och misfännare af det egna. Ända sedan Carl den 12:s död hade den fremmande kräftan frätt omkring sig hos det herrliga folket." "Han war, som det syntes, en konung just af himmelen skänkt, för att göra lifwet glad för Swenskarne. Ty hwem kunde wäl såsom han wisa sakernas skimrande utsida, hwilken alltid så mycket behagar Swenskarne? Han war lätt, älskwärd, wänlig, qwick, wältalig, en wän af förlustelser och högtider, en tillbedjare af wetenskaper och konster, dem han förstod, en herrlig sällskapsman och jollrare, skicklig att framdraga all förtjenst, att skona all swaghet, att smidra all säfänga." "Gustafs uppfostran war icke försummad, men den hade icke blifwit en swenskt uppfostran, icke en sådan, som af honom kunnat göra en Gustaf Adolph eller Carl Gustaf. Ty hwar fanns wäl då för tiden det gamla goda swenska? I de högre classerna war det icke att träffa. Det fanns blott nedanföre hos det ringare folket. Mycket mer än tyska grefwar och furstar på den tiden war allt, som i Sverige skulle kallas bildadt, förwälskad och förfranskadt; franskt språk, franska seder, franska former och franska åsigtter, sentimentala eller uppblåsta franska moralphraser, förtligen en alldeles fremmande werldspegel blef framhållen för ynglingen, en spegel, i hwilken hans egen och hans lands natur, i hwilken Uplands skarpa skär och Jemtlands och Dalarnes isberg icke kunde winna det rätta huset. De riksråd och lärare, hwilka ledsgade och underwisade honom, kände intet högre än det franska; af det swenska hörde de knapt ljuden; af det franska förstodo de både ord och mening." "De fleste

Swenskarne, ännu mer förfranskade än de öfriga Europeerne, jollrade lätt sinnigt på dagens breda strät; men der funnos också män af gammalt strot och korn, ätta nordiska män med jernets styfhet och stålets hårdhet, någorlunda fria från det allmänna lätt sinnet, män, hwilka af fullt hjerta tillönskade konungen lycka och framgång, när han ryckte makten från rådet, och hwilka i honom hoppades finna en Gustaf Wasa eller Carl den elfte. Dessa måste dock, allt som han mer och mer utweklade sig, bortwända sitt ansigte ifrån honom och gömma sig i sorg. De bedömde hans lätta joller med tungt nordiskt allwar och trots, och kommo således wäl också ofta att bedömma honom för strängt." Det war icke blott hans personliga fiender, det war också denna bättre sort af hans undersåtare, som gjorde hans olycka. Det går ofta så. I disharmoniska, i olycksdigra tider bidrager allt, äfwen det bästa, till förderfwet. Deremot wändes allt, äfwen det sämsta, till godo, när tiden har en herre, som förstår att regera den. I allt detta har Arndt twifwelsutan sett och sagt det rätta. Några fel i mindre wigtiga enskiltheter wilja wi knapt nämna. Ankarström omtalas såsom en man af stort mod och stor fasthet. Hans wilddhet lär hafwa varit ännu större; under ransafningen öfwergif den, som wanligt, till seghet, men återkom på schavotten. Det war icke, såsom Arndt säger, en i förwirringen bortkastad knif, utan den bortkastade pistolen, som hufwudsakligen gaf anledning till Ankarströms röjande. Att Claes Horns wifor allmäneligen i Sverige varit sungne, är för ref. obekant. Likaledes äro "die lieblichen Lieder" af Armfelt och Hampus Wörner obekanta. Den senare har skrifwit några komiska småstycken, men inga "Lieder;" den förres poetiska författarskap, en tid erkändt, lär numera wara mycket twifwel underkastadt.

Den tredje afdelningen lemnar en öfwerfigt af hertig Carls förmyndareregering (Mars 1792—November 1796). Författaren uppehåller sig hufwudsakligen wid några enskiltigheter, wid regeringens förfarande mot konungamördarne, mot Armfelt och fröken Rudensköld; wid hertigens och hans gunstlings, Neuterholms, character. Att Författaren redan här wisar sig mera hänförd än en historiefkrisware bör wara det, är lätt förklaradt. Hertig Carl blef sedermera konung Carl den 13:de. Denne efterträdde Gustaf Adolph, förändrade dennes politiska system, gjorde fred med Gustaf Adolphs och Arndts arffjender, Fransoserna, och lät icke hänföra sig af politiskt swärmeri. Skäl

nog för Arndt att mycket djupt nedsätta hertigen och hans regering. "Honom felades werksamhet och kraft; honom felades ande och lif i känsla och tanke; honom felades det kraftiga, ihärdiga charactersallwaret, som befäller det goda och förhindrar det onda; honom felades äntligen den oroliga äregirighet, den beställsamhet och rörlighet, som håller omgifningen i samsättning och gör, att en regering icke inslumrar. Carl war utan character, utan omsorg, lät sakerna gå som de kunde och wille, lefde i småaktigheter, lekte med småsaker, med mystiskt narrwerk och frimuraregyckel, och lät andra uträtta det stora. . . . Han war en swag och tom herre, utan någon herrskande lidelse i bröstet. Man skulle kunna säga, att naturen gjort honom rentaf tom, om han icke haft lugnt mod, ett äkta korporalsmod, således dock naturmod." Äfwen ofnygg skall han hafwa warit. "Hans wanliga rum liknade mera en gammal sjökaptens än en konungasöns. Såsom tecken till sjömannalifwet lågo i hans förmat hundrade uttuggade tobaksbuskar, och en sådan höjde alltid den ena af hans kinder." "Swad hans andliga eller rättare sagdt oandliga wäsen beträffar, så hörde han till det slags menniskor, som man kan kalla **torra fantaster**, en art, som i norden är vanligare än i södern. Denne man, som i sitt herrskande och regerande icke wisade någon lust att skapa och verka, och som på höjden af sin makt icke sattes i rörelse af den ringaste ärelsynad, än mindre af herrlysynad, som icke ägde någon andlig drift, icke någon snillrik åder, lefde och rördes under hela sitt lif i frimureri och mystiskt hemlighetskrämeri." Man behöfwer icke weta mycket om den ifrågawarande herren, och man behöfwer icke tillbela hwarken hans person eller hans styrelse något utomordentligen högt wärde, för att inse, att denna teckning är rentaf förfelad, och mera har sin grund i det tecknande subjectets öfwerdrift än i det aftecknade objectets natur. Huru mycket afftiker den icke mot Adlersparres skildring, wisserligen gjord när denne man stod i ett intimt förhållande till Carl, men icke publicerad förr, än detta förhållande upphört, och i alla fall gjord af en man, som icke war så blind eller så förwillad eller så opålitlig, att hwad han utgaf för något; rätt wackert och förträffligt, war raka motsatsen. (Se Handl. rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historia, 2:dra D. s. 1. ff.). Om också något, om kanske mycket är att aspruta på det idealiska wärde, som Adlersparre tilldelar Carl, så är utan twiswel ännu mycket mer att aspruta, på

det nästan absoluta owärde han hos Arndt erhåller, och som historiker felar säkerligen den senare långt mer än den förre. I motsats till Carl är Armfelt wår författares hjelte. Swad han säger om denne mans stora gåfwor, skönhet, qwickhet, snille, djershet, älskwärdhet o. m. d., deri instämma alla någorlunda wäl underrättade Swenskar; men när fråga är om hans pålitlighet, redbarhet, fanning — då tige de, och såsom en representant för swenskt ärlighet och trofasthet wilja icke många hafwa honom ansedd. Swad sårskilt den under förmyndareregeringen mot Armfelt anhängiggjorda processen beträffar, så menar Arndt, att handlingarne icke wisa någon hans gemenskap med Ryfland. Förhållandet är raft motsatt, och till yttermera wisso bekänner Armfelt sjelf (i det autobiographiska utkastet, Handlingar rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historia, 2. D. s. 86), både att han öppnat hemliga negotiationer med Ryfland, och att det war hans plan att från detta land erhålla penningar för sina operationer i Sverige. Kan man förtänka swenska regeringen, för det att den beifrade sådant? Härmed kan naturligtwis icke allt försvaras, som denna regering gjorde mot Armfelt, och ännu mindre kan des barbari mot fröken Rudensköld försvaras. Det kommer alltid att brännmärka Reuterholms förvaltning. Bland de öfriga Gustavianerna uppställer Arndt grefwe Muncé, och låter honom förwisas för sin tillgifwenhet för konungen. Detta är uppenbart falskt. Redan före Gustaf den 3:des död hade Muncé fallit ur des gunst. Under riksdagen i Gesle hade han blifwit känd som falsk myntare och ställd under ranssanning. De genom mordet på konungen afbrutna undersökningarne upptogos af hertigen och förde till full bewisning. Att Muncé fick resa, war snarare för mildt än för strängt. Så lär också då warande engelske ministern i Stockholm hafwa dömt, hwilken skall hafwa sagt, att om Muncé begått sitt brott i England, så skulle icke så många stjernor som helst kunnat frälssa honom från galgen. (Ryfnämnda Handl. 2 D. s. 164). — Såsom ett intressant och i Sverige icke allmänligen känt bidrag till konungamördarnes historia, må anföras hwad Arndt berättar, att Liljehorn (han som skref den sista warningsbiljetten till Gustaf den 3:de) dödde i Bonn "för något mer än 10 år sedan" (förmodligen från bokens utgifwande, 1838) och ligger begrawen på kyrkogården derstädes.

Den sista och betydligaste delen af boken handlar om Gustaf den 4:de Adolph. Denna del sönderfaller

i flera underafdelningar efter konungens regeringsår. Således berättas först om åren 1796—1803, sedan om 1803—1806, hwarefter hwart och ett af de trenne följande åren särskilt betraktas. Gustaf Adolfs första regeringstid skildras som lugn och lycklig. De många goda sidor, som konungen onekligen ägde, hållas i ljuset; de mindre goda, som wäl woro lifsa många, fördoålas — eller försvaras. Något strifwes på uppfostrans räkning. "Hans ungdom hade icke varit lycklig; hans sinne hade icke fått utweckla sig i glädje och frihet." Ända till hans fjortonde år, då fadrens död inträffade, hade ingen olycka drabbat hans ungdom. Och för en furste äro wäl de första fjorton åren den egentliga ungdomen. Ja de gå förbi utan stormar och utan tryckande qwalm, så kan wäl icke mycket klagas öfwer en glädjelös ungdom. Och minst kan wäl i Gustaf den tredjes hof thronföljaren sägas hafwa haft en sådan. Hvad bristen på frihet beträffar, så war den säkerligen snarare för liten än för stor. Wi hafwa en temligen dålig bok om Gustaf Adolfs första år (Historisk tafla af f. d. K. Gustaf Adolfs första lefnadsår, Stockh. 1837), som dock deri är god, att den alldeles omistänligt wisar det kungliga barnets innersta och sannskylbigaste character, som war halsstarrighet, en fullkomlig brist på eftergifwenhet för de mest talande skäl, för det solklaraste förnuft, för wäldsam så wäl som för mild och kärleksfull behandling. Om denna halsstarrighet kunnat brytas, och om den uppfostran, som prinsen erhöå, war tjenlig att bryta den, lemna wi oafgjordt. Rog af; den blef icke bruten, den öfwer gick från barnet till ynglingen och från ynglingen till mannen. På denna gör Arndt för litet afseende. I den ligger dock det egentliga upphofwet till alla Gustaf Adolfs och hans rikets olyckor. I stället kastas skulden på konungens omgifning. Utan twiswel hade denna kunnat wara mycket bättre än den war — i hwilket hof är icke detta fallet? — men äfwen den bästa skulle hafwa strandat på konungens stora och oafhjelpiga egenheter. Till konungens rådgifwars hörde män af sans, förstånd, charactersfasthet, fläckfri ärlighet. Det är sant, att också sämre insmugit sig bland dessa; men att de förra icke alltid hördes, war icke deras fel. Det war för dem omöjligt att göra sig gällande. Konungens tycke, konungens wilja war den högsta, den öfwerwinliga lagen. Detta är af Arndt förbiset. Hufwudselaktigheten af Arndts berättelse om Gustaf Adolph ligger deri, att han tillräknar rådgifwarne det hufwudsakli-

gaste, således äfwen sådant, som de, oaktadt den bästa wilja, icke kunde ändra, men befriar deremot från all hufwudsaklig skuld konungens personlighet, på hwilken dock oafbrutet både de jure och de facto hela bestafsenheten af hans regering berodde.

Historien om åren 1803—6 börjas med berättelsen om konungens långa wistande i Tyskland 1803 och 1804. Det försvaras wäl icke; men än mindre utwisas det orimliga och förderliga, som den långa, blott af konungens nycker och personliga tycken beroende frånwaron hade med sig. Den war så mycket skadligare, den verkade så mycket mer hämmande på en mängd angelägenheter, som konungen wille personligen afgöra de flesta saker, således måste hafwa handlingarne till sig, men när dessa kommit, antingen omätligt länge dröjde med afgörandet, eller lät detta ske efter ett blindt tycke, samt utan att öfwerlägga med de i saken kunnigaste personerne. Att wid afgörandet småsaker gemenligen singo företräde framför mycket wigtiga mål ökade olägenheterna. Det är otroligt, huru långt konungen kunde gå i beställsamhet och öfwer med sådana småsaker. Ref. känner egenhändig bref af Gustaf Adolph, skrifna under hans wistande i Tyskland, mest i Carlsruhe, i hwilka han på det allwarfamaste och grundligaste sätt discuterar de största obetydligheter. I ett sådant, dateradt Carlsruhe den 13 Nov. 1803, låter han tjenstgörande generaladjutanten weta, att han "i anseende till Fru Grefwinnan Ramels sfiuklighet och swårighet att gå slottets Drappor tillåtit henne att få låta bära sig i Portskjäs, samt att såsom bärare endast för det ögnablicket af Slottets wakt få tagas tvenne män; till hwilket ändamål Generaladjutanten fick widare öfwerenskomma "med Frih. Ramel, på det tiden till Fru Grefwinnans utfart och hemkomst regleras, så att ej aflösningarne härigenom kommer att på något sätt rubbas Posterne "emellan." I ett annat, dat. Carlsruhe d. 11 April 1804, tillåter han generaladjutanten att bewista frimurarnes loger, men påminner honom "att med klofhet och uppmärksamhet följa deras sammankomster." I flera bref från samma ställe under Juni och Juli månader 1804 bråkas mycket med takt till den parade-marche, som wid garderna skulle nyttjas; att samma takt öfwerallt i riket iakttoges, anses som en sak af stor wigt, hwarföre trumslagare, som i Stockholm inlärt den, skulle till landsorterna utsändas. "Låt mig i tyfhet weta," säger han i ett sådant bref d. 9 Ju-

ni, "om de stora Tactici och hwilka af dem som funnit skäl till Critique härupå." I flera bref discuteras frågan om 2ne underofficers-ordonnancer, som wid en generaladjutantens visitation befunnits skyldiga till någon felaktighet. I ett bref från Carlsruhe d. 12 Juli 1804 förständigas generaladjutanten "att Generaladjutanten Friherre Ehrenswärd äger konungens tillstånd, att wid des återkomst till Sverige och så länge han är Accrediterad Ministre eller ännu ej i denna Egenskap Kapellera, om förmiddagarne nyttja Civila Kläder." Samma bref underrättar generaladjutanten, att konungen utfärdat befallning för lätta dragonregementets officerare och manskap "att bära Eguilleten på Högra Axeln i stället för att bära den som hittills på den Wänstra." Småaktigheterna fortforo efter hemkomsten. Från Haga skrefwos i slutet af April 1805 flera bref, och utfärdades med särffilta curirer flera ordres om fältmarskalken friherre Platens förestående begravningsact i Stralsund, om den sorgmarche som derwid skulle nyttjas, till och med om "stegens storlek" i de liftåget åtföljande tropparnes marche. Genom ett bref från Haga d. 27 April 1805 tillbakafändes en dagrapport från generaladjutanten af flygeln, "emedan uppå densamma ej blifwit antecknade såsom till staden ankomne Herr Riksdroget och Herr Grefwe af Ugglas;" hwarförutan erkebiskopen såsom utpasserad derå fanns antecknad under namnet Lindersköld, "då han sjelf kallar sig Lindblom. Detta allt anmärkes, på det upplysning där om må lämnas och rättelse göras." Hwad war der, äfwen för de bästa rådgifware, att uträtta med en konung, som hade tid att fördjupa sig i dylika småting och i dem med oböslig enwighet såg sitt rikets wäl eller we?

Arndt säger: "Den enda werkligt swåra anklagelsen mot konungen (ända till år 1806) war den, att tanka och skrift icke singo wara fria . . . Hwarken han sjelf eller hans rådgifware kunde begripa att det i Europa är lika så wanwettigt att wilja tygla anden, som att försöka fånga vinden i nät." Detta icke blott Klingar riktigt, utan är också riktigt. Och likwäl är ref. mycket benägen att hos Gustaf Adolph och hans rådgifware åtminstone i någon mån ursäkta det nämnda felet. I en stat der en oinskränkt tankans och talens frihet skall wara medgifwen, behöfwes hos regeringen icke blott den djupaste insigt och den bästa wilja, utan också en mycket stor moralisk och physisk styrka, en styrka, som beror icke blott på regeringens

och statens inre och egna förhållanden, utan också på förhållandena inom de regeringar och stater, som befinna sig i grannskapet, således på den relativa likfä wäl som på den absoluta styrkan. Att en regering, som hwarken relativt eller absolut känner sig stark, har betänklighet wid att medgifwa den nämnda friheten, är mycket ursäktligt. I betänkligheten ligger wist något orätt, ja, om man så will, äfwen något dåraktigt; men detta ligger icke i betänkligheten såsom det första, utan i des antecedens, swagheten. I hög grad war, dels medweten och dels omedweten, en sådan swaghet tillstådes i Gustaf Adolphs regering. Den hade sin grund lika mycket i utländska som inländska förhållanden. Flera acter af det wilda skådespel, som nu i ett halft århundrade sysfellsatt Europa, woro redan då genomspelade. Fruktan, att också Sverige skulle blifwa en theater för detta skådespel, war stor och kanske icke så ogrundad. Under de fyra och ett halft år som hertig Carl fört regeringen, hade frihetsyrkelsen också wisat sig i Sverige, och från sjelfwa styrelsen, likgodt om af ädla eller oädla bewefelsegrunder, hugnats med något understöd. War det så underligt, att Gustaf Adolph, stel och styf och skuggrädd som han war, försökte ett motwårn? Kunde han i sina förhållanden göra något annat? Och hade han så helt och hållet orätt i den fruktan som dref honom? Om icke den man, hwilken han bland alla dödliga mest hatade, under ett tiotal af år någorlunda tuktat det sjelfswäld, som öfwerallt i Europa hade så god lust skaffa sig lust, så skulle Gustaf Adolphs farhågor långt förr wisat sig wara grundade än detta nu skett. Europas närwarande regeringar äro, i allmänhet betraktade, långt insigtfullare, långt ädlare, långt starkare än Gustaf Adolphs war: äro de mera herrar öfwer det sjelfswäld och den oförsynthet, för hwilken Gustaf Adolph bäfwade? Hafwa icke dessa wädliga makter mer eller mindre gjort sig gällande? Bäfwar icke ordningen numera snarare för dem än de för ordningen? En gammal despotism har wisserligen upphört att förtrycka Europa, men är det derföre också fritt för en ny? Ett hufwud fruktas numera nästan ingenstädes; men så mycket mera fruktas nästan allestädes många hufwud, många herrar. Förtjenar Gustaf Adolph så mycket förebråelse, för det att redan han kände denna fruktan? Man får wäl säga, att han i sin fruktan hade rätt, om man också tillika måste medgifwa, att han till följe af sin natur betedde sig barnsligt och afwita i sitt sätt att förekomma eller afwända sin fruktans föremål.

I sitt bekämpande af andans frihet skall Gustaf Adolph hufvudsakligen hafwa varit understödd af hofcanzleren friherre v. Zibet. Denne man characteriseras af Arndt såsom "hatad men aktad." Det är wist möjligt, att han war hatad af några; han gaf dertill anledning genom sin hästighet, sin stränghet, sin oböslighet; men det är äfwen säkert, att han icke war det allmänligen, och ännu säkrare, att han icke förtjente att wara det. Arndt säger om v. Zibet mycket godt, utan twiswel efter förtjenst; men också mycket ondt, som knapt låter förena sig med det goda. Det synes nästan, som wille Arndt om honom säga hwarje handa ondt, hwilket dock af sanningens kraft förwandlas till godt och blifwer till loford. Därför förtjenade mannen efter allas intyg, som kände honom, ett stort loford. Han war en af de starka, men något underliga naturer, som i förstone och på afstånd werka fränstötande, men genomskådade älskas och äras. Han hörde icke till den slippriga sorten af menniskor, som wingla sig fram igenom alla slags förhållanden och ingenstädes fastna; han hade i allt en mening, en grundsats, och följde den troget. Arndt skulle kanske dömt om honom blidare, om han känt, huru han betedde sig mot Gustaf Adolph på dennes olycksdag, d. 13 Mars 1809 *).

*) Zibet wille fara opp på slottet, men hindrades af watten. Längre fram på dagen förnyades förföket och lyckades. "Under uppgäendet frågade han, hwarest man samlat sig? det swarades, att i hwita rummet innansför stora Galleriet wore mycket folk. Hof-Canzleren begaf sig dit, fann rummet i mycken oordning, Drottningens toilette midt på golfwet och Konungen sitta afbletnad och matt i en lämsstol med hatten på hufvudet, hästigt ansatt af uppkastning samt blodig på handen och räcksförtet. Zibet bad Konungen skölja sig i munnen med kallt watten för att sälla kräkningarne. Detta hörde Konungen och begärde ett glas watten, sköljande dermed munnen, hwarigenom uppkastningen affstannade. Under detta förmädde Konungen knappt för mattighet öppna ögonen. Bredwid des stol stod Borgenssjerna, och rummet war uppyllt till det mesta af för Zibet okända, så militairer som civile personer, som promenerade af och an, flusstigt klädda i surtouter, och kastande sig wårdslost i solarne. Sedan Hof-Canzleren en stund med rörelse betrattat allt detta och sjelf fått erfara icke serdeles blida ögnakast af de här församlade, bland hwilka befunno sig åtskillige af dem, som under Norköpings Riksdag affade sig adelskapet, hwilka wid närwarande tillfälle hade spelt en ganska werksam role, frågade han hwar ledamöterna af Kongl. Beredningen woro, som blifwit uppkallade. Man swarade: hos Hertigen. Han begaf sig dertfore dit öfwer, och träffade der i

Ett annat drag af Zibet vittnar, att han just såsom hofcanzler, såsom wårbare af pressens angelägenheter, kunde uppföra sig humant och grannlaga. Han

rummen de högre embetsmännen samt Generalitetet. Hertigen utkom och i ett tal gaf tillkänna, att i anseende till hwad som nyligen sig tilldragit, hade han såsom den närmaste sumyndiga ättelägg af Kongl. familjen, sett sig nödsakad att lemna sitt lugn och åtaga sig Riks-styrelsen till widare i egenkap af Riks-föresändare: gifwande derjemte tillkänna, det han upphäwit den Kongl. Beredningen och i des ställe tillförordnat en Consett, der ledamöterna i den förenämnda anmodades att sig inställa följande dag. Der efter hemställde Jältmarckalken Klingspor angelägenheten deraf, att till allmänna lugnets bibehållande någon säker förvaringsort måtte utses för Konungen, samt föreslog dertill Gripsholms slott. Innan Hertigen hann swara härpå, utbad Baron Zibet sig tillstånd att i denna grannlaga och ömma sak få yttra några ord: han wore förwissad derom, att Hertigen, långt ifrån att wisja öka smärtan af Konungens belägenhet, twärtom wore beredwillig att skaffa derutinnan all den lindring, som wore förenlig med allmänna säkerheten: han föreställde huruledes blotta tillnämningen af Gripsholm måste wäcka en läggande känsla hos Konungen, såsom återkallande i hans minne hwad olyckligt öde der förut träffat en swensk Konung: han trodde att Konungen med all säkerhet kunde förwaras på Stockholms slott, då han unge tillfälle se och lefwa med sin famille, hwilken tröst han aldrig kunde förmoda Hertigen skulle wisja neka Konungen. Här inföll Gen. Adlerscreuz stojande, att detta wore en fråga, som sedan kunde afgöras. Zibet deremot påstod, att det war just nu den borde afgöras; ty sedan Konungen blifwit bortförd till en aflägsle ort wore det för sent. En och annan af de närwarande började nu också ganska warsamt låta märka sig wara af samma tanka. Hertigen, som syntes willrådig, sade sig wisja widare tänka härpå.

"Innan Hof-Canzleren tog afträde, berättade han för Hertigen med sin wanliga frimodighet, huru han af en händelse kommit in i det rum der Konungen war: att han trodde sig wara i tempeltornet, så föraktligt uppförde man sig der mot Konungen; hwarpå han berättade hwad här ofwan anfördt blifwit, tilläggande det Hans Kongl. Höghet torde påminna sig, att då le Masque de ser infattes, blef Commendanten förbuden att sätta sig i des närwaro; en dylik egard tycktes med ännu mera skäl böra wisas den, som nyss warit regerande Konung; att Hertigen wisserligen tänkte för ädelt för att wisja öka smärtan af en belägenhet, som desförutan war swår nog. Hertigen synbart rörd af dessa föreställningar, besallte tjenstgörande General-Adjutanten Adlerscreuz att bortwisa ur Konungens rum alla obehöriga personer och låta endast de waktswafwande stanna qwar; hwilket genast wertsjälldes." Berättelse af Canzlipresidenten Ehrenheim om revolutionen d. 13 Mars, i Adlersparres Hist. Handl. 3:dje D. s. 154. ff.

såg sig nödsafad att förbjuda utgifwandet af Adlersparres *Bihang till läsning i blandade ämnen*; men i och med detsamma skref han till Adlersparre ett icke blott höfligt, utan ock mycket förståndigt bref, i hwilket han, med mera nedlåtenhet än af en så hög embetsman på den tiden kunde wäntas, redogjorde för sin åtgärd *). Att Adlersparre icke fann brefsvet *nog* liberalt, bewisar intet mot des författare. Icke heller lider dennes minne rätt mycket deraf, att Arndt med en jemförelse, som icke är rätt klar, säger honom wid 1809 års revolution "hafwa till sinne och gestalt hafwa liknat den uthungrade wargen, i hwars hals ett ben hade fastnat, och som dertföre sökte hjelp af storfen." Liknelsen är icke blott oädel, utan ock ofann. Efter alla underrättelser om v. Zibet kunde han snarare dö af swält eller annan nöd, än emottaga hjelp af långhalsade storfar.

För att göra Sveriges och Gustaf Adolphs förhållande till de allmänna europeiska angelägenheterna från och med år 1805 begripligt, skildras de senare i fortset, dock, såsom man af Arndt kan wänta, warmt och wältaligt, kraftigt och ingripande, men naturligtvis med den för Arndt egendomliga färgen, det aldrig förgättna Fransos- och Napoleonshatet. Då Arndt kommer att omnämna Sveriges deltagande i angelägenheterna, händer honom motsatsen af hwad wi sagt hafwa inträffat med hans framställning af friherre v. Zibet. Han will gerna beprisa Gustaf Adolph och Sveriges politik. Men fanfaronaderna och donquichotiaderna i denna äro för stora; de underkufwa äfwen den bästa wilja. Det är för synbart, att Gustaf Adolphs så mycket omtalade ridderlighet alltför mycket består i stora ord, och allt för mycket saknar stora gerningar. Det är för synbart, att förstånd och sans äro borta. Det är för synbart, att blott konungens nyck och ingen förnuftig människas råd får gälla. Detta wisar sig i synnerhet i traslet med Preussen och i försöken att organisera Pommern till en efter Swensk ordning styrd provins. Lösligheterna i båda dessa stycken kunna icke förtigas, ehuru de blott med lätt hand widröras. Särskilt öfwerfyles den, att wilja wid den pommeriska landtdagen skapa ett bondstånd, som i provin- een icke war till. I werkligheten lär detta försök hafwa varit ännu löfligare än det i berättelse kan wisas sig. Några bestända fel i de pommeriska sakernas historiska framställning wet ref. icke vara begångna.

*) Adlersparres *Handl.* VII s. 85 ff.

Kanske kan dock wid de stora loforden, som tilldelas Armfelt för de ögonblickliga framgångarne i Pommern, och de tillwitelser, som göras v. Essen för motgångar, reträtter o. d., den anmärkning göras, att Armfelt med sin oförnekliga rashet och tilltagsenhet war i hög grad oförsigtig, och derigenom på det wädligaste sätt blottstälde armeeen, hwaremot v. Essen jemte långsamhet ägde försigtighet och något, som kanske kan fallas militäristt samwete, hwarigenom han räddade sådant, hwars uppoffring till ingenting tjenade. Det är tillräckligen bekant, att kungen, som annars icke war en fiende, hwarfen till Armfelt eller till äfwenlyrliga företag, ansåg v. Essen såsom den den der räddat tropparne och kanske äfwen Stralsund. Kraftorden om v. Essen och dem, som delade hans meningar, att de wore "die faulen und die sicheren," äro således wäl näppeligen förtjente. Arndt warnar mot den bekanta skriften (af Granberg): *Historisk Tafla af f. d. konung Gustaf Adolphs sista regeringår.* Den skall wara en partiskrift. Den är det utan twiswel; men Arndts är det icke mindre. Målar den ena, såsom Arndt säger, det hwita hos konungen, så mycket som möjligt är, i swart, så målar den andra det swarta i hwitt. Intetdera är sann historisk målning. Och något, som i den historiska taflan icke är partiskrift, det är den stora, öfwer allt jäf upphöjda samlingen af urkunder. Mer än denna behöfves icke för att se Gustaf Adolphs skuld eller ofskuld i riktig dager.

Att det war stältd till undergång, först i Pommern och sedan i Finland, och detta icke blott genom de militäristiska operationerna i dessa provinser, utan ock genom hela förvaltningen, genom hela det politiska och administrativa system, som följdes, kan Arndt icke förtiga. Han frågar: hwems war skulden? och hwad hade bort ske i stället för det som skedde. Wid beswaret af den första frågan, sätter han kungen främst. Han förtiger icke dennes styfthinhet och oböflighet, men han sätter icke i den rätta dagern hans oätkomlighet för allt förnuft, hans orubbliga och blinda fästhet i den nyck, som han en gång förklarar för sin wilja, hans häftighet och öfwerilning mot dem, som wågade göra det ringaste motstånd, hans oförmåga att sjelf uppgöra eller att med förtroende emottaga och fullfölja en af andra uppgjord förnuftig plan för ett ärendes utförande, hans handfallenhet, när någon rätt stor nöd war för handen, och hans benägenhet att wid sådana tillfällen lägga händerna i kors och med bibehållande af sin aldrig försvinnande höghet wänta under-

wert af öfwerjordiska makter. En sådan konung hade möjlighets i lugna tider kunnat föra befälet på sitt statssepp, utan att föra detta till förderf, i synnerhet om han haft en besättning, som haft bestända göromål, från hwilka den icke, äfwen om den högst befallande förordnade det, kunde afwika; men i storm, och då hwar och en underordnad icke hade annat att göra, än hwad den oförnuftige styresmannen för ögonblicket befalle, war förderfswet oundwiltigt. Wi skulle tro, att under sådana omständigheter den hufwudsakliga, ja den enda skulden faller på styresmannen. — I andra rummet lägges skulden på folkets sinnelag och stämning. Wi neka helt och hållet till detta. Wälwerkade de många resorne, i synnerhet den långa tysska resan 1803 och 4, icke något godt; men en rätt warm tillgifwenhet af sitt folk saknade icke Gustaf Adolph. Ref. war wiserligen knapt mer än gosse under åren 1806, 7 och 8; men han minnes ännu mycket wäl, huru i de borgerliga classer, bland hwilka han uppwerte, nästan alla sinnen woro konungen tillgifne. Detsamma har han hört från en mängd håll, der han gjort förfrågan. Och ännu tillgifnare war allmogen. Konungens kända religiositet närde i icke ringa grad denna tillgifwenhet. I den stad der ref. uppwerte, tillbragte konungen en winter. Hans söndagliga andaktsfulla närwaro wid den allmänna gudstjensten tillwann honom mångt hjerta. Från staden utgick ryktet om hans gudsfuktan på landet. Hela orten war deraf upphyggd. Något när detsamma lär förhållandet hafwa warit i andra landsorter. Ref. tror, att en hwar äldre person, som har någon bekantkap med då warande lägre folkclassers tänkesätt, skall instämma i detta witsord, att Gustaf Adolph i allmänhet war älskad. Den tid war ännu icke kommen, då swenskt allmoge eller swenskt borgerkap upphört att i djupet af sitt hjerta wörda sin konung. Först mot slutet af Gustaf Adolphs regering, när olyckstidningarne blefwo täta och oroande, när sjukdom uppfyllde landet, när förmuren mot rikets farligaste granne war nedbruten, när en annan förmur anfölls, när sista rifsdalern, sista forntunnan, sista wapensföre ynglingen skulle bortföras ur husen, först då började ett betänkligt knotande. Och äfwen då war det allmänt blott bland den miswärdade, den med den grymmaste orättwisa förhånade militären. Det är icke obekant, huru de, som gjorde 1809 års revolution, fruktade för den tillgifwenhet, som konungen ägde både bland Stockholms och bland provinsernas lägre folk-

classer, och just af fruktan derföre woro mycket angelagna att förhindra konungen från att komma i någon omedelbar beröring med dessa. Allbraminst ägde någon förstämming mot Gustaf Adolph rum wid begynnelsen af hans frigista företag. — I sista, men hufwudsakligaste rummet får "ofskickligheten och fortsyntheten hos konungens wänner och rådgifware" skulden för olyckorne. "Udramest," heter det, "blef Gustaf Adolph hämmad i sitt loyp och bedragen i sin ära af sina rådgifwares och wänners art och oförstånd." Öfwer dessa "wänner och rådgifware" håller Arndt en sträng dom. Låtom of något litet betrakta densamma och undersöka des grunder, innan wi efterfråga den skuld, som efter Arndts förmenande historien kan hafwa att tillräkna personerna.

Främst står fältmarskalken grefwe Toll (af Arndt känd blott som baron). Huru mycket färgen i en persons skildring betyder, wisar den Arndtska framställningen af denne utmärkte man. De flesta dragen äro rättiga, de flesta facta sammingsenliga, och åtskilligt godt hos mannen är icke förtegardt. Han berömmes som klok, driftig, insigtsfull, oegennyttig, trogen. Och med allt detta är efter refs fullkomligaste öfwerlygelse teckningen falsk. Ref. är wiserligen för ung och för obetydlig för att om mannen wäga ett omdöme; men han har hört omdömen af så många, med fältmarskalken Toll nära bekante, och för öfrigt olika tänkande, men dock klartseende och fullkomligt opartiske män, och han känner så många tillförlitliga särkiltheter, några förwarade i autentiska documenter, att han icke trefar att uttala sin mening om den Arndtska skildringen. För det första har denna ett drag, som alldeles saknas hos Toll, och som inlagdt i hans bild gör denna till en lögn. Han säges hafwa warit cabalör. Han war sin, han war diplomatisk, han lät icke siender öfwerlista sig; men från att hwad man egentligen kallar cabalera hindrades han af sitt lätta och förnöjsda sinne, af sina upphöjda och stolta tänkesätt, af sin öppenhet och frimodighet, och för öfrigt af sina små behof, af sitt lugn och sin stora själsstyrka. Han behöfde ej anlita cabaler; han war genom sitt snille och sina insigter till den grad herre öfwer personer och förhållander, att han lättare på de öppna wägarne än på smyg- och krotvägar kunde winna sitt ändamål. Hans klofhet bestod deri, att han wiste hwad mål, som af honom kunde hinnas, och huru det utan nedrighet skulle kunna hinnas; att han nyttjade alla icke nedriga medel, att han nyttjade dem med den finaste sammanbind-

ningegåfwa och med god förtröstan, men tillika med den största resignation, i fall de skulle mislyckas, detta får man wäl icke kalla cabal, detta war wäl icke oärlighet och ränker. Att Toll war ärlig, derom wittna alla, som stodo honom nära; men hans ärlighet war icke sätunnighetens. Han hade under hela sin lefnad mycket att besörja, mycket att förvalta; han hade derwid många och swära motståndare; han behöfde sålunda att dölja mycket. Att förråda detta, och derigenom gifwa hwad han ansåg för pligt till spillo, det hade varit för det första en stor oduglighet, och för det andra en verklig oärlighet. Att han icke gjorde sig skyldig till den förra, wet hwar man; att han begick den senare, kan blott yrkas af dem, som befunno sig på en annan sida af sakerna än han sjelf. Det hör till naturen af en strid, att de kämpande icke få genomskåda hwarandra. Toll lefde i ett stridens tidehvarf och war sjelf en stridens man: historikern, som besinner sig öfwer striden, får icke kalla honom oärlig, för det att han icke som fåret eller som oren lät slagta sig. — Ett annat drag, som icke blott fanns hos Toll, men som utgjorde det hufwudsakliga i hans character, är icke riktigt framhållet af Arndt, och genom denna brist har teckningen blifwit lika mycket osann, som genom inläggandet af det nyfnämnda falska draget. Toll war konungligheten orubbligt och obrottsligt tillgifwen. Konungaideen och derigenom den herrskande konungapersonen war för honom allt. Han ansåg sig icke hafwa någon annan pligt än den att lyda konungen, att utföra hans wilja. För folkwilja, för folkrepresentation, för ständer och allt hwad dertill hörer, hade han ett djupt förakt. Han hade kanske lärt eller åtminstone befastat detta i Polen, der han, som bekant är, wistades i egenkap af swenssk minister just under de år, då polska riksständerna fullbordade detta lands undergång. Han trodde sig också hafwa en säker erfarenhet från Sveriges frihetstid. Han ansåg således ett lands styrka och sällhet bestå i des konungs styrka, och sålunda trodde han sig sjelf och alla andra pligtiga att i främsta rummet bidra till denna *). Derifrån

*) Ett drag i stället för många. Toll war i slutet af 1808 i Stockholm, för att deltaga i de öfverläggningar, som höllos i anledning af dåwarande sorgliga förhållander. Att det på ett eller annat sätt gick till undergång, kunde för hans klara öga icke wara förböldt. Wid återkomsten till Skåne samlade han omkring sig några få af sina fullkomligt pålitlige wänner och anhörige. Han sade dem

härledde sig allt hans görande och låtande. Denna hans grundsats war själen i hela hans lif. Han företog den icke. Möjligtwis har han med affeende på den under något gladt ögonblick — han war alltid glad — gifwit sig sjelf den benämning, som man sedermera förebrätt honom: *despotismens förstfödde son*. En man, som varit mycket omkring fältmarskalken Toll, har försäkrat ref., att benämningen war okänd i Tolls omgifning, och således wist icke ofta eller på allwar nyttjades af denne. Få wi nu förbörja, få wi häna hans lif, för denna hans grundsats? Få wi förgäta, att den statsordning, i hwilken Toll lefde, tillät honom en sådan grundsats? Få wi förgäta, att war tid icke war hans, och att han skall bedömmas efter sin och icke efter war? Wi wilja icke berömma hans tid; wi wilja icke heller förswara alla Tolls gerningar; särskilt om de första kan mycket kanske wara att säga. Men detta gifwer oss ingen rätt att anse honom för sin konungs och sitt lands förrädare. Nästan som sådan framställes han af Arndt. Han kallas hatad och fruktad; han säges hafwa på konungen kastat den börda af hat och misstankar, som låg på honom sjelf; Gustaf den 3:dje och troligen äfwen Gustaf Adolph skulle länge hafwa reagerat, om de icke känd Toll. Att sådana omdömen

hwad bestymer som tryckte hans hjerta; men han befallte dem att tåga och obrottsligt göra hwad dem ålåg. Desamma wille han sjelf. Af honom eller af någon bland hans wänner skulle icke den sak förrådas, som ännu war landets konungs. — Det war en lycka icke blott enskilt för Toll, utan wisserligen också för Sverige, att den curir, som i medlet af Mars underrättade Toll om westra arméns marche mot Stockholm, försummat sig på wägen, och icke framkom förr än tidningarne om den fullbordade revolutionen också woro framkomne. Toll skulle i annat fall icke hafwa blifwit owerkam. — Genom revolutionen misste Toll för någon tid sitt generalbefäl. Då han lemnade Lund kunde han icke afhålla sig från skämt. Ut en wän, som sade honom farwål, gaf han handen, och sade, med åsytning på den bekanta pompösa proclamationen: wi räcka hwarandra handen på det gammaldags wiset. Detta skämt blef sedermera bekant och behagade icke wederbörande. — Att Tolls tillgifwenhet mindre gällde konungens personlighet än konungaideen, inses deraf, att han mången gång war dels förbittrad och dels bedröfwad öfwer Gustaf Adolfs barnsligheter och narraktigheter, men honom dock obrottsligt tillgifwen. Sedan landet fått en laglig konung, kunde denne lika säkert som den förre påräkna Tolls trohet, och war således också Tolls sanne wän. Detta har en man sagt, som kunde weta det, H. C. Grefwe J. W. DelaGardie, i det wästra minnestalet öfwer Toll, s. 57.

icke kunna vara den sanna, den lugna historiens, skulle bäst visa sig, om den lefnadsteckning af Toll blefve fullbordad, som länge varit lofvad, som är i sådana händer, att den kan grunda sig på fullkomligt säkra data, och som är att önska icke blott för den persons skull, som är dess egentliga föremål, utan också för hela den tids historia, i hvilken Toll hade en så betydlig andel *).

Efter fältmarskalken Toll följer, som Arndt uttrycker sig, "ett löfverblad, hvilket skall hafwa varit födt att draga, icke att anföra" (Underliga predicater om ett löfverblad). Arndt nämner grefvarne Wachtmeister, Ugglas och Rosenblad, "hvilka både genom natur och konst skola haft mycket gemensamt med hvarandra." Till en början säges mycket ofördelaktigt om dem alla tre tillsammans. "De hörde till de narfotiska plantor, hvilka så länge omslingrade och införde herrskaren, att en öfverhandtagande Iethargi förstörde all kraft och all känsla hos den store och ädle. De

*) I anledning af fällen i de af Adlersparre utgifna Historiska handlingarne syntes för åtskilliga år sedan i tidningarne en mycket väl skriven och mycket läsvärd uppsats: Fältmarskalken Toll och de historiska handlingarne. (Åstonsbladet 1832, Supplementbl. N:o 34 och 36). Mistager sig icke ref., så är uppsatsen af samme författare, som lofvat biographien. Genom uppsatsen har han uttänkt sig vara mycket väl kvalificerad till biographiens författande. — Bättre än Arndt bedömmar en annan utländsk öfversättning, den med personer och saker väl bekante recensenten i Götting. gel. Anzeigen, 1839, N:o 160, Tolls karakter och tillgöranden. Hans ord må anföras: Es war wohl keiner unter den hier genannten Personen, die nicht weit längt einsahen, wohin des Königs Wahnsinn führen würde; nicht vermögend ihn in seinem Laufe zu hemmen, — der König hörte auf keinen Rath — suchten sie ihn so unschädlich als nur thunlich zu machen. Toll war ein Mann von seltenen Eigenschaften: klug, unbefiechtlich, unheimlich eigenüßig und arbeitsam. Schon bey der Revolution von 1772 hat er dem Könige Gustav große Dienste geleistet; ergeben, wie er es dem Vater gewesen war, war er es dem Sohne; ihm verdankte derselbe den glücklichen Ausgang des Reichstages zu Norröping. Toll war zum Diplomaten geboren, und hat als solcher Schweden große Dienste geleistet. Gustav Adolf IV. ward durch die Macht, die der Starke über die Schwachen hat, immer zu Toll gezogen, so abstoßend für ihn dessen Ansichten auch waren. Toll, kein großer Feldherr, und damals schon 70 Jahr alt, konnte den Kriegsprojecten des Königs nicht das Wort reden; in dem Verhältnisse des Königs zu seinen Unterthanen hat uns Toll immer das verfühnende, oder wenigstens mildernde Princip zu seyn geschienen.

woro det medusahufvud, som redan i hans ungdom förlamad honom. Allt medelmättigt, lågt, vädelt, kallt och pedantiskt hade i dem både sina befordrare och sina mönster, och af det myckna eländiga och dåliga, som hos dem och genom dem hopade sig, uppverte, utan att man just kan säga, att de med affigt och af nedrighet gjorde det onda, det aldrastörsta onda. . . . Menniskor sådana som dessa tre werka såsom obesämnda sjudomar, hvilka äro de aldrastörsta att bota." Sedan författaren med dessa verkliga slemma ord infört de tre på stådeplatsen, föreställer han hwardera särskilt. Först grefve Wachtmeister. (Han hette icke Hans, såsom Arndt säger, utan Carl Axel). Han är icke blott, såsom först säges, "medelmättigt och föraktadt;" han är äfwen ett widunder af dumhet, tröghet och ofskicklighet. Arndt uppfinner egna, öfversättliga ord för att uttrycka hans ömskicket. "Weder sein Leib noch sein Geist trug Zeichen der Schwunghaftigkeit und Tummelhaftigkeit; eher mogte man sagen, sie trugen die der hinfälligen Taumelhaftigkeit. In einem so schweren Leibe wohnte kein leichter Geist, in einem so häßlichen Leibe wohnte keine schöne Seele." Prof. Bredas ganska väl bekanta porträtter af riksdrotsen Wachtmeister vittna om raka motsatsen "von einem häßlichen Leibe". Hans kropp war "unentwickelt wie der Leib eines fünfjährigen Buben," och tillika war han "abgelebt, gleich einem fünfundsiebenzigjährigen Greise." "Auch ist in diesem Manne alles dumpf und schwer. . . Da ist keine Spur von Leichtigkeit, welche durch Freiheit, von Adel, welcher durch Geburt, von Würde, welche durch Stolz erzeugt wird; sondern Pedanterei, Kümmerlichkeit jeder Art. Nie leuchtete eine Idee durch diese trübe Stirn, nie zitterte eine Wonne durch dieses lame Herz, nie erinnerte der Stolz an Väter, die wirklich Männer gewesen waren. . . Man sah ihm an, daß er eine Last trug, deren Gewicht er immer fühlte, er sah einem Stöhnenden ähnlich: Stöhnling hatte man ihn nennen können, wie ich ein Ministerchen des entgegengesetzten feinsten Formats gekannt habe, der Seufzerking hätte heißen können." Äfwen om allt detta wore sannt, gränsa icke uttrycken till en påbelaktighet, och innebära de icke en hätskhet, som illa ansår hwar och en bok, och sänst en bok som vill vara historia? Sådana ord kunna i partitider mot partimän höras: för den, som, såsom det höfves historikern, skall stå öfver partierna, äro de alldeles opassande. När nu dertill kommer, att hwar och ett af dessa ord är antingen en öfverdrift eller en osan-

ning, måste man icke då förja, att de framkommit under en sådan firma som Ernst Moritz Arndts? Trov man sig icke då snarare läsa en smådeskrift än en orwäldig och lugn historia? Det är sant: Wachtmeister war icke något stort snille. Aldraminst war han ett tyfkt snille, ett snille af den lätta och hetfiga art, som många anse för den enda eller åtminstone för den bästa. Han hade swenskt tyngd och jennhet. Men den som nekar honom förståndsgåfvor öfwer medelmåttan, ett klart öga, förnämligast för bedömandet af underordnade personers duglighet, en alldeles utmärkt embetsmannaförmåga, den största redbarhet och pålitlighet, en redlighet och probitet öfwer all mistänka, den gör hans minne orätt. För denna mening återoppar ref. dels yttranden af en mängd ännu lefwande, alldeles orwäldiga personer, som nära känt mannen, och dels den lefnadstekning af denne, som en hans ädle wän uppdragit *). Den senare borde kanske icke återopas, då han både kan synas jäfwig och åtminstone i någon mån uppträder som loftalare; men just i afseende på hans minnestekningar har en sträng och med förhållanderne wäl bekant domare sagt, att "trowärdighet," icke kan dem förwägras, meddelade som de äro "af en wäl underrättad, orwäldigt profwande och för ärlighet och sanningskärlek af sin samtid högtaktad författare **)." Under sådana förhållanden wet icke ref., hwarföre icke minnestekningen af riksdrotzen Wachtmeister skulle åtminstone i allt hufwudsfalligt få äga witsord. Men efter denna teckning fanns hos drotzen något helt annat än den i menniskogestalt framträdande bestialitet, som Arndt tillägger honom. Är det wäl tänkbart, att intet annat än bestialitet skall hafwa funnits hos den man, som den icke blott snillrike utan också snille och duglighet med uteslutande kärlek omfattande Gustaf den 3:de gjorde till sin och rikets förste embetsman, som ända till monarkens dödsstund åtnjöt dennes odelade förtroende, som, då konungen i sitt sista år anträdde en utländsk, i flera hänseenden äfventyrlig resa, anbefalles åt thronföljaren såsom fullkomligen wärdig dennes förtroende, som åt konungen måste gifwa ett heligt löfte att icke öfvergifwa thronföljaren i dennes unga år, som under den nye konungens minderårighet och egna regering oförtrutet förwaltade sina embeten, och derunder åtnjöt

*) N. v. Rosenstein. Minnestalet finnes i 2:dra delen af dennes samlade skrifter, s. 1. ff.

**) Sfr Företalet till N. v. Rosensteins skrifter af D. Särta.

aktning och anseende. Att Wachtmeister war "föraktad," är en osanning så stor, som den der någonsin kan sägas. Den aktning han åtnjöt wisade sig bäst wid 1809 års revolution. Flera wæders swår sskudom hade hållit honom wid sängen. Han wiste endast genom sina wänner hwad som skedde. D. 13 Mars inträffade katastrofen. Hertigen förmåddes att åtaga sig regeringen. Men alla saknade Wachtmeister. Efterstikad lät den sjuke säga, att en utfart kunde kosta honom lifwet. Hertigen förnyade budskickningen, "och beswor honom wid allt heligt att komma, bad honom glömma all gammal owilja, och sade tillika, att han sjelf ämnat sig till honom, om det gått an, att han i de maktpåliggande omständigheterna lemnade slottet. Riksdrotzen drog då ej i betänkande att låta bära sig opp på slottet, och det war en rörande syn att se, med hwad djupt deltagande den sammanslockade talrika folkhopen omgaf och följde portchäsen, der han satt med ett döende utseende och med hufwudet af swaghet nedfunket på bröstet. Hertigen som gått honom till mötes ända i sin matsal, emottog honom på det mest utmärkta sätt; men icke förr än hertigen lofwat att uppfylla ett uppgifwet wilkor (hwarom mera nedanföre) förklarade sig Wachtmeister wilja ingå i den nya ordningen *). Bete sig på detta sätt höga och låga mot en föraktad och föraktlig person? Det är i sanning swårt att säga, huru aktning skall wisas, om det anförda utmärker förakt. Arndt säger på ett annat ställe i sin bok, att efter regementsförändringen "Wachtmeister blef mycket framstjuten såsom maschin." Hwarföre skulle den af höga och låga föraktade framstjutas? Hade det icke snarare varit till skada än till gagn att framstjuta en sådan? Och nyttjar den, som skall upprätta en ny sakernas ordning, ett redan utbrukadt, ett föraktligt redskap? Med "det myckna framstjutan-det" stämmer i sanning icke föraktet wäl öfwerens. Icke heller stämmer det öfwerens med de många prof på aktning och tillgifwenhet som riksdrotzen under

*) Den fullkomligt trowärdiga urkund, hwarur dessa ord äro hämtade, skall nedanföre närmare uppgifwas. — Uppgiften om sättet, på hwilket W. emottogs både af folket och af regenten bekräftas af Rosenstein, l. c. s. 45. "Under wägen till slottet helsades han af det samlade folkets tyfiamen synbara wörbnad, och intet hufwud förblef betäckt. Han emottogs med öppnade armar af den furste, som ur sitt lugn framträdte till rikets frälsning." Sådana ord hade icke offentligen kunnat sägas en kort tid efter tilldragelsen, om de icke innehållit sanning.

1809 års riksdag fick emottaga. "Wid den högtidliga act, som bestämde thronföljden i Sverige, wäcktes en allmän sinnesrörelse, då den nye konungen, nedstignande från den thron han beträtt, omfamnade Grefwe Wachtmeister och tackade honom för hans närvaro *)." Uppgifterna om Wachtmeisters föraktlighet hafwa sålunda en mycket dålig grund. En bättre hafwa icke de; att han ingenting uträttat, och färfikt att den embetsmannapersonal, som hufwudsakligen genom hans medverkan tillsattes, war oduglig. Om Wachtmeister ingenting annat uträttat än det genom hans åtgärder tillwägabragta upphörandet af accorder om domareembeten, så förtjente han blott dertföre den största tacksamhet. Men han har uträttat mera. Ref. will blott erindra derom, att det war på förslag af riksdrotsen, som hela den första uppsättningen af den högsta domstolen verkställdes. Hela Sverige erkänner, att denna uppsättning war utmärkt förträfflig. Kan Wachtmeister under sådana omständigheter med skäl räknas bland de män, "som icke omkring sig kunna fördraga dugligheten, emedan den måste wara dem sjelfwe fiendlig?" Ref. har anmärkt, att i Arndts skildring af Toll ett wäsentligt drag felades, konungakärleken eller, rättare sagdt, kärleken till konungligheten. Ett annat lika wäsentligt är rentaf förbiset i Wachtmeisters character, rättskärleken, iswern för bestående lag och ordning. Wi skulle tro, att detta drag icke war ett owigtigt hos den högste domaren i riket. Och wigtigare war det kanske under de senaste åren af Wachtmeisters embetsförvaltning än någonsin annars. Gustaf Adolph har blifwit ansedd för en rättwis konung. Han war det, så länge icke hans egen höghet eller hans personliga nycker kommo i någon strid med rättwisan. Skedde detta, så kunde han wara wälsam, grym, barbarisk. Hans wilja war den högsta lagen, den högsta rättwisan. Han skulle, detta war hans dagliga uttryck, "tag mig tusan djeslar lära dem." Denna wälsamhet börjades temligen tidigt, redan före den tyska resan. Men efter denna blef den i synnerhet swår, och den ökades allt som motgångarne och nöden ökades. Det är af offentliga handlingar bekant, huru han förgrep sig på offentliga och enskilda personer, huru han satte sig i besittning af fremmande macters egendom, huru han trodde sig efter godtycke kunna utkräfwä sina undersåtares egendom och personer. Det är kanske mindre bekant, men icke mindre

*) Rosenstein, I. c.

säkert, att han ansåg sitt folk för ett affum af nationer, mot hwilket hwad som helst kunde göras (han nyttjade om Swenskarne de aldralagaste termer). Under sådana förhållanden war Wachtmeister den, hwilken såsom en man satte sig emot konungens wälsamma påfund och hindrade mångt af hans wilda försök. Wachtmeister fruktade icke att till den kärwe Gustaf Adolph tala ett kärst språk, och låta honom weta hwad som efter swenskt lag war olofligt. Och det war icke blott privaträtten, för hwilkens helgd Wachtmeister wakade. Iswen den offentliga rätten war honom dyrbar. Sveriges konung war honom kär; han hade lofwat Gustaf Adolphs fader att wara sonen trogen. Han war det också, så länge sonen icke war Sveriges ordning otrogen. Sveriges ordning war Wachtmeister kärast af allt. Han deltog således icke i Tolls owilja mot riksdag; det war twertom i denna punkt, som de båda männen wäsentligen åtskilde sig. Alltid, men mera ju mera nöden ökade sig, ropade Wachtmeister på riksdag. Riksdag war för honom den enda utvägen att få slut på eländet. Hade konungen i de sista weckorna af sin regering, fort innan Wachtmeister fastades på Sussängen, welat göra riksdag, så hade Wachtmeister gjort allt för att frälssa honom. Och då regementsförändringen skett, så war det wilfor för biträdandet af den nya ordningen, som riksdrotsen förelade hertigen, intet annat än det, att rikets ständer skulle sammankallas. När detta bisölls, så ansågs en laglig ordning åter hafwa inträdt och statens embetsmän kunna fortfara att tjena. Då lofwade och Wachtmeister att med sin tjenst fortfara. Wi skulle tro, att detta war åtminstone "en idé," och en icke alldeles föraktlig, som "genomlyste Wachtmeisters dystra panna."

Efter riksdrotsen Wachtmeister följer grefwe Aggla. Desså han bedömmes strängt, dock icke alldeles med den bitterhet, som riksdrotsen Wachtmeister. Ref. känner om Aggla icke rätt mycket, och kan således icke noggrannt bedömma Arndts yttranden. — Den tredje i ordningen är friherre (nu grefwe) M. Rosenblad. Desså han har, till glädje för en del, men näppligen den bästa delen, af det swenska publicum, fått en hård, utan twifwel en mycket för hård dom. Mer kan och bör ref. icke säga, då mannen ännu lefwer, och historien således ännu icke är berättigad att om honom fälla något fullständigt yttrande. En sak faller dock af sig sjelf i ögonen: Arndt har om grefwe Rosenblad förnämligast anfört det mindre goda, som med eller utan skäl plägar honom påbördas. Att hos honom

mycket utmärkt, mycket i hög grad berömligt finnes, det wet hela Sverige; det har och alltid varit erkänt, äfwen af grefwens mest ifrige motståndare. Arndt borde wäl och hafwa erkänt detta; i stället har han dels förbiset det, och dels blott lösligen och med ett förnämt och bittert förakt widrört det. Det skulle wara illa bestädt med historiens rättwisa, om icke en bättre historia än Arndts en dag wäntade grefwe Rosenblad.

Efter de tre ministrarne följa twenne af Gustaf Adolfs generaler, v. Esen och Armsfelt. Om den förre säges till en början mycket godt; men det mesta återtages mot slutet af artikeln, der v. Esen blifwer hardt när en obetydlighet. Och hwarföre? På det att hans motbild, Armsfelt, må lysa så mycket skönare. De som kände båda, må afgöra hwem företrädet tillhör. Det är märkligt nog att, då det för öfrigt är kungens omgifning som hos Arndt till en stor del får bära skulden för kungens dålighet, så är det åter kungens dålighet, som hindrar Armsfelt från att blifwa så stor, som naturen welat hafwa honom. Är der i allt detta rättwisa, intet annat än rättwisa?

Äfwen om underordnade personer yttrar sig Arndt; nästan om alla bittert. Så framträder v. Brinkman på det lumpnaste och lösligaste sätt. Hade Arndt glömt, att det war om Schleiermachers förtrogne ungdomswän han talade? Förtjente icke Brinkman, blott såsom sådan, att omtalas med någon aktning. Det är wist sannt, att Brinkman är hemmastadd i tyssk sedwänja, tyssk wetenskap, tyssk filosofi; men derföre är det icke sant, att den art, som war Brinkmans, också war Gustaf Adolfs. Twenne mera olika arter än båda dessa mäns, låta swärligen tänka sig. Icke heller är det sant, att Brinkman af tillgifwenhet för det franska intresset bidrog att hämma Gustaf Adolfs friggiska företag, eller brast i wilja "att lindra det preussiska hofwets elände." Detta hof, "an welchem dieses Männchen später saß, und vor dessen schöner Königin er seine lustigen Gedanken- und Versevögelchen ausliegen ließ," wiste alltför wäl, och desamma wet ännu mången i Sverige, att hwad v. Brinkman på denna tiden också war, så war han ingen Fransöswän.

Den historiska rättwisan synes hafwa fordrat denna större uppmärksamhet, hwarmed Arndts sätt att bedömma Gustaf Adolfs omgifning blifwit stärksådadt. Ref. kan nu gå vidare.

Hwad skuld bära nu dessa män? Hwad gjorde de som de icke bort göra, och hwad försummade de, som af dem kunnat wäntas?

Arndt swarar: antingen krig eller fred; antingen ett afgörande, kraftigt, med drift och lust fördt krig, hwilket hade varit det rättaste, eller intet krig, eller undergifwenhet för mäktiga omständigheter, för Napoleons obetwinglighet, för Fransosernas hän, för beroende och nationalwanära. Intetdera skedde. Kriget waldes; men blott ett halft krig fördes, ett krig utan kraft, utan förstånd, utan ära. Ett sådant krig måste bringa Sverige till undergång, och derföre ligger skulden på de män, som hade konungens förtroende och af hwilka konungen skulle biträdas.

Wi anmärka först, att sakerna utan någon swenskt mans förhållande kommo derhän, att intet wal fanns mellan krig och fred. Konungen ensamt afgjorde detta, och han afgjorde det icke efter politiska beräkningar, utan efter enskilda sympathier och antipathier, hwilkas förändrande eller tillintetgörande war omöjligt. Beslutet fattades redan under wistandet i Tysskland 1803 och 4, och war oåterkalleligt. Alla de åtgärder, som efter hemkomsten togos, syftade derpå, och kunde af ingen menstlig kraft förekommas. Att en kraft, som wille förekomma dem, och tillika med dem, deras ändamål, icke saknades, skall nedanföre nännas. För det andra må tillstås, att den politiska combination, i hwilken Gustaf Adolph ingick, icke war rentaf förkastlig. Den tillstyrktes af menstligheten, af intresset för enskilt och allmänt wäl, af intresset för gamla ärewärda förhållanders och inrättningars bestånd. Men den skulle följas, icke med passion, utan med förstånd och besinning, icke af blind hätsfhet mot en eller annan hufwudperson på den motsatta sidan; utan med affeende på de omständigheter, som på båda sidor företedde sig. Följd på det förre sättet måste hwar och en combination, äfwen den bästa, föra till undergång. I detta stycke hade åter rådgifwarne ingen skuld. Att några af dem sunno en förening mot Frankrike riktig, må ingen förtänka. Hwad som hände 1812 och 13, hade mycket wäl kunnat hända 1805 och 6 eller 1809. Att det icke då hände, berodde knapt på memistor. Hwad Danmark wunn på det enwisa framhårdandet i förbundet med Frankrike, har utgången wifut. Det länder således knapt rådgifwarne till någon rätt stor förebräelse, att föreningen mot Frankrike icke rentaf förkastades. Att den åter widhölls med blind argfhet, att intet affeende gjordes hwarcken på fiendens ställ-

ning och öfverwigt, eller på våra egna små tillgångar och war alltjemt förökade swaghet, att icke ens något affeende gjordes på våra allierades råd och önsningar, det war icke rådgifwarne, åtminstone icke de förnämstes skuld, utan ensamt konungens. Om några underordnade, om några fremmande bakom de andras ryggar insmög sig till konungen, och, drifna af samma blinda passion som han, tillhussade honom ord, af hwilka hans passion underhölls eller ökades, så kan det icke tillräknas dem, som i kraft af sin ställning och sina embeten skulle wara honom till biträde. Att någon af dessa tillrådt honom att i **hwilka omständigheter som helst**, att alldeles ensam på continenten, att så swag som conjuncturerna gjort honom, och med uppoffring af sitt rikets bestånd (som bekant är wille Gustaf Adolph afwen låta det komma till denna uppoffring) kämpa med Napoleon, det kan icke wisas. Antligen och för det tredje war också sättet för krigets förande helt och hållet Gustaf Adolphs werk. Det war icke blott till sina egna statsmannaföretag, utan också till sina egna fältherreföretag, som han hade det största förtroende. Han war i allmänhet en fiende till krigsplaner. Han wille icke af någon krigsplan wara hindrad från att "göra som han tyckte *)." Och huru han "tyckte," bewisa campagnerne i Pommern och Finland. Såsom i civila frågor hans konungliga höghet skulle wara den allena afgörande makten, så war i de militära swenssheten detsamma. För en enda blå och gul mundering skulle hundrade fiender falla. Blott han commenderade, skulle ett militäriskt företag lyckas. På kraft och motkraft gjordes ingen beräkning **). Den lilla kraft Sverige ägde fördelades i

*) "Strax när sommarcampagnen 1808 börjades," heter det i den urkund, som nedanföre skall uppgifwas, "fick Tibell befälning att uppgöra en plan för operationerne både i norra och södra Finland, men som i synnerhet hade afseende på armeen å sijnämde ställe, som konungen sielf commenderade. Detta skedde, och planen öfwerlemnades till konungens granskning. Men efter ett par dagar lemnade han den tillbaka med yttrande, att det wore bättre att ej binda sig wid någon plan, emedan man då ej war generad, utan kan göra huru man tycker."

***) Han räknade till och med på elementernas lydnad. Wid ett tillfälle, då han wille, att postbagten, skulle afgå och general Toll inwände, att den för motwind ej kunde det, svarade kungen: General Toll får ej swara så, när jag befaller. — Ett liknande drag. Konungen wäntades mot slutet af Dec. 1807 till Stockholm. Han hade icke warit ber på en längre tid, och således beredde man sig att på

atomer, och hwardera af dessa skulle utträtta underwerk. Gustaf Adolphs krigskonst war ett slags militärisht hmöopathi. "Sverige," säger en wäl underrättad urkund, "hade under 1808, om allt sammanräknades, omkring 100,000 man bewäpnade; den enda stridande corpsen, finska armeen, utgjorde deraf en till förwäning mycket liten del. Allt det öfriga marcherade af och an, eller seglade, eller fringspriddes och bortslöfades i partiela företag utan framgång." Då fältmarschalken Klingpor underrättade konungen, att fiendernas antal så tillwert, att den styrka, som mot dem kunde användas, intet kunde utträtta, och att man måste wara betänkt på att frälssa armeen för att nyttja den bättre på ett annat ställe, fick han det onådiga swar, som är tryckt (i Hist. Tafla, 2:dra afdeln., s. 141 ff.), och hwari det heter "att de barbariska Moskowiterne skulle återkastas inom de gränser, hwaröfwer de aldrig bort framtränga . . . Armeen skulle förstärkas med de många tusende Finnar, som skynda att samla sig under de Swenska fanorna . . . och segrens Gud skulle kröna deras wapen." Detta sadet i slutet af Augusti 1808, då hardt nära allt war förloradt. Under en sådan öfwerbefälhafware kunde wisserligen mängen wacker wapenbragd både af befäl och soldater utföras; men att det hela icke kunde lyckas, derföre kunna hwarfen rådgifware eller generaler bära någon skuld.

Men, säger man, och Arndt biträder uttryckligen denna mening, om conjuncturerna för kriget woro så ofördelaktiga, och krigets riktiga utförande omöjligt, så hade rådgifwarne bort se detta och på hwad sätt som helst förekomma olyckan. Deras laisser passer faller dem åtminstone till last. Må wi något närmare eftertänka saken. Det kan icke wara någons mening, åtminstone är det icke Arndts, att de genom några illegala medel eller genom något egentligt wåld skulle bringa konungen till eftergifwenhet. Ett sådant förfarande låg hwarfen inom rättens eller kloshetens om-

det högtidligaste sätt emottaga honom. Dagarne förut föll snö. Således skidades mot honom täcklädar i stället för de wanliga wagnarne. Han blef deröfwer ond och förfäkrade, "att han skulle lära dem att lyda hans befällningar." Drottningen måste förblifwa i sin wagn, kom derföre flera timmar sednare till Stockholm än hon wäntades, och borgerskapet fick långt fram i den fallta winternatten wänta wid tullen. Kungen kom alldeles icke den dagen, utan lät i sin wrede alla anstalter för hans emottagande wara förgäfwes gjorda.

råde. De skulle blott göra sin pligt. De skulle således yrka ett annat system, och göra dettas antagande till villkor för deras eget qvarblifmande wid förvaltningen. Hwad de yrkade, hwad åtminstone många af dem yrkade, derom nedanföre; men beträffande deras pligt att genom affledstagan tvinga konungen att ändra system, så må märkas, först, att det är mycket twifwelaktigt, huruvida, åtminstone i början af safernas oredda, denna utväg skulle hafwa ledt till det åsyftade målet. Att en eller annan, det måtte hafwa varit hwilken som helst, afgått, dermed hade ganska säkert ingenting uträttats: konungen trodde sig för wäl, för att anse en eller annan person för sig nödwändig. Arndt berättar sjelf, att öfwerste Rosenblad lemnade ett wigtigt befäl, emedan han war misnöjd med anstalterna; dermed blef det onda icke bättre. Att de afgått i massa, hade kanske werkat något mera, men knapt allt: konungens halsstarrighet war för stor. Dernäst må observeras, att de dåvarande rådgifwarne icke egentligen hade någon sådan pligt. De utgjorde icke något slutet statsråd. De rådde när och hwarest konungen begärde deras råd. De rådde mera som enskilda män, än som en hel och ansvarig myndighet. För öfrigt kunde de wäl förmoda, att safernas makt skulle wara mera tvingande än några personers afgång. Det kunde ej undgå dem, att saferna dag för dag blefwo swärare, att hoppet om framgång på den dittills beträdda vägen blef allt mindre. Att också konungen skulle finna detta, och deraf bättre än genom en åtgärd, hwartill ingen lag anwiste och hwilken icke behöfde hafwa några följder, men deremot hade stora betänkligheter, låta imponera på sig, kunde wäl med något skäl wäntas. Widare war det swårt att afgöra, när det gemensamma afgäendet skulle äga rum, och ännu swärare att derom blifwa öfwerens. Konungens rådgifware woro sällan församlade. Konungen war sällan i sin hufwudstad och hade således sällan tillfälle att af dem alla emottaga framställningar. An hade han den ene, än den andre omkring sig, och den som misshagade honom, hwilket inträffade med många, bortskickades. Någon samhällighet i öfwerläggningarne och råden wille icke konungen låta äga rum, och den kunde icke äga rum under det ständiga kringflackandet. An war konungen i Tyssland, än i Skåne, än på hafwet eller på Åland. Och när han efter fälttågets slut 1808 sent på hösten återkom till Stockholm, så bodde han icke på sitt flott derstädes, utan ömsom på Grips-holm, ömsom på Haga. Denna oro war icke mycket

tjenlig för fattandet och genomdrifwandet af gemensamma och energiska beslut. Sådana kunde mera önskas än wäntas. Till slut hade de wäl dock blifwit fattade — de woro, såsom strax skall synas, i beredning — om icke andra omständigheter, om icke ett wäldsam företag mellankommit. Att detta icke blott försöktes, utan också lyckades, är wida mindre förunderligt, än att det icke långt förr genom den regerandes förwillelser frambragtes.

Det återstår att fråga, hwad de som närmast omgäfwro konungen försökte till förekommande och afhjelpande af olyckorne. Ref. har något att derom meddela. Han har tillgång till en dagbok, som fördes under åren 1807—9; den fördes wid safernas medelpunkt, i grannskapet af de wigtigaste personerna, och med noggrann kännedom om det som skedde. Den som förde den, såg nästan allt, förde öfwer mycket, men war derunder dock lugn, och låt icke hänföra sig till något slags partimeningar. Hwad han såg och antecknade kan wäl ännu icke fullständigt allmångöras, men något kan deraf meddelas till upplysning af den fråga, som blifwit uppkastad. Ref. har rättighet till ett sådant meddelande. Då han af denna rätt begagnar sig, sker det i rent historiskt systemål, eller för att ådagalägga, huruvida Arndt är befogad till sitt påstående, att "Gustaf Adolph durch den Charakter und den Unverstand seiner Räthe und Freunde um seine Ehre am meisten betrogen wurde."

Med rätta anses Sveriges frig med Frankrike och Ryssland hafwa haft sitt frö i subsidietractaterna med England (d. 31 Aug. och d. 3 Dec. 1805, — af misstag omtalar Arndt en i September avslutad tractat). Dessa åter stöbja sig på den hemliga conventionen af d. 3 Dec. 1804; Augustitractaten åberopar nemligen denna, och ligger sjelf till grund för Octobetractaten. Att 1804 års hemliga convention lika så litet af någon Swenskt kunnat förekommas, som någon Swenskt deri haft del, torde af det föregående wara klart, och är desutom afgörande ådagalagd af författaren till uppsatsen: **Fältmarskalken Toll och de historiska handlingarne.** Denna convention war blott en preliminär, och gjorde det påföljande årets subsidietractater nödwändiga. Den första af dessa war ännu icke så wädlig. Den indrog icke Sverige i något activt frig. Den bestämde endast subsidier för Stralsundska garnisonens förstärkande och gjorde Stralsund till en landningspunkt för de ryska och engelska troppar, som i Tyssland kunde komma att agera mot Napoleon.

Betänfligare var den senare tractaten. Den gjorde det till en skyldighet för Sverige att föra activt krig i Tyskland. Den avslutades på Beckastog. Desså om den anförer den nyssnämnda uppsatsen, att Toll deri icke haft någon medverkande del, ehuru han undertecknat densamma. Hwad som den deremot icke anförer, men hwad som dock är fullkomligt säkert, det är att riksdrotsen Wachtmeister motverkade den, så långt hans förmåga räckte. Det lyckades också att någon tid uppehålla saken. Men omsider grep konungen sjelf i trädarne. Då han en dag, tillika med Toll och den engelske underhandlaren, var Wachtmeisters gäst på dennes icke långt från Beckastog belägna egendom, tog han den om ett förbund angelägne Engelsmannen affides i en allé, blef der snart enig med honom om vilkoren, och befalle, till de båda statsmännernas sorg, den ene af dem, Toll, att å konungens vägnar underteckna. Wachtmeister dolde icke sitt bekymmer och sitt missnöje. Sålunda infördes Sverige i krig. Då det redan 1806 gick olyckligt både för Sverige och dess medkämpe Preussen, emottog konungen nya påminnelser att i tid draga sig tillbaka. Hans minister i Petersburg, fältmarskalken Stedingk, tillskref honom derom ett bref, utmärkt icke blott för sinhet, utan också för förstånd och ädel frimodighet. Då ref. icke erindrar sig förut hafva sett det tryckt, meddelar han deraf i noten det utdrag, som för honom är tillgängligt*). Det verkade lika så litet, som frigsolyckorne eller som den frihet konungen kunde erhålla att

*) Je demande tres humblement a V. M. de lui communiquer mes craintes — a Elle, qui ne craint rien! mais, Sire, l'age m'a appris a distinguer la temerité du courage, et je n'ai pas besoin de l'exemple, que l'armée russe vient de donner ici pour savoir, que si l'un est la vertu du heros et soutient les etats, l'autre n'est que le merit du soldat et les perd aussi bien que la timidité. Quand meme V. M. ne serait pas pour moi ce qu'Elle est en effet, l'objet de tous mes voeux et de mes soins les plus empressés et les plus tendres, l'amour de la Patrie et l'orgueil national me feraient desirer en ce moment, qu'Elle ne s'exposât pas au risque d'ajouter un nouveau laurier a la couronne de Buonaparte, et que seul entre les souverains, qui alliât une grande sagesse a un grand courage, Elle se reservât pour une meilleure occasion. — Till och med Ludvig d. 18:de, för hwilken Gustaf Adolph fridde, rådde honom till fred. Under pommeriska kriget skref han till konungen: Pour un prince comme moi, qui a tout perdu, il est permis de tout risquer; mais vous avez un politique toute differente a sui-

förblifwa neutral. Kriget skulle, det måtte kosta hwad som helst, fortsättas. Huru det fortsattes och huru det i Tyskland slutades, är tillfyllest bekant.

(Slutet följer).

De döfstumme i templet. Förklaring öfver söndagarne och deras evangelier för unga sinnen. Egnad de döfstumme eleverne af deras förste lärare *Per Aron Borg*. Förra delen. Stockh. hos L. Hjerta 1840.

Wäl swarhwad retorik, men föga passande för "unga sinnen" i allmänhet, och i synnerhet opassande för döfstumma. Exempel: "Jesus kom, och med honom kärlekens återtända låga på jorden, menniskoförnuftets upplysta frihet, hjertats ädelhet och mensklighetens återställda värde." (För unga sinnen hafwa dessa abstractioner ingen betydelse och för de döfstumma sakna de klingande fraserna sitt enda värde, klangen). "Det högsta wäsendet, som förut war en gåta, omtöknadt af widskapelstens hemligheter eller omhärskadt af wredens affräckande hotelser, blef nu genom Jesu läppar (?) kärlekens, mildhetens och försoningens Gud. Den wäg upp till himlen, som förut war tillstängd af den skenheliga herrsklyfnaden eller den grofwa sinnligheten, öppnades med Jesu lära och sanningar; wår själs odödlighet, som förut låg gömd i twislets töcken, bewistes af den himmelska wägwisaren, som sade oss, att döden är det ewiga lifwets port: mensklighetens hopp i lidandets och sorgernas stunder, irrande förut, fördes nu på säkra wingar upp emot den milda Försynen o. s. w." Äfwen till bibeltexterna utsträcker den swasfande retoriken. Således får evangelium på 2:dra söndagen i advent denna sirliga lydelse: "Besynnerligheter skola förefalla i solen, månan (månen) och stjernorna; hafwens wågor skola dånande wräka: menniskornas fruktan skall öfwergå till förtwiflan, i bafwande och förbiban af hela werldens sammanstörtning . . . och i de ljungande molnen skall menniskosonen lifasom synas närwarande i sin domareallmakt och majestätiska prakt för de försträcke dödlige." Författarens lifasom på det citerade stället antyder tillräckligt hans theologiska skola. Ehuru denna icke är af den bästa beskaffenhet, kan den lemna wida bättre arbeten, än det här angifna.

H. R.

vre. Vous devez songer au bonheur de vos sujets et a votre propre sureté." Orden göra sannrighen icke Ludwig den 18:de någon skam.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1841.

